

NAGY MÁTYÁS

Episztemikus erények: megbízhatóság és felelősség

Az episztemikus erények természetéről szóló vita fontos részét képezi a kortárs erényepisztemológiai diskurzusoknak. A kortárs erényepisztemológiában alapvetően kétféle erényfelfogással találkozhatunk: a *megbízhatósággal* és a *felelősséggel*. A megbízhatósági elméletek erényfelfogása az olyan képességekre helyezi a hangsúlyt, mint az észlelés, az intuíció és az emlékezet, azaz az ún. *képesség-erényekre* [faculty-virtues], míg a felelősséggel erényepisztemológusok inkább az egyes episztemikus ágensek személyiségjegyeire, azaz a *jellemvonás-erényekre* [trait-virtues] építik elméletüket. A megbízhatósági elméletek alapvetően *externalista* gyökerűek, vagyis feltételezik, hogy egy hit igazolásához szükségünk van valamiféle rajtunk kívül álló tényezőre, míg a felelősséggel erényepisztemológusok az *internalista* ismeretelmélettel rokonszenveznek, és egy hitet akkor tekintenek igaznak, ha a hit kialakulásának folyamata tökéletesen megfelel az illető episztemikus ágens saját szubjektív mércéjének.¹

Írásom célja egy, a megbízhatósági elméletet ért felelősséggel bírálatból kiindulva bemutatni a kétféle erényfelfogás előnyeit és hátrányait, majd egy kevert elmélet formájában megoldással szolgálni az elemzés során felmerülő nehézségekre. Először ismertetem a bírálat alapját képező három ellenvetést, majd az őket megfogalmazó felelősséggel erényepisztemológus saját elméletét. Ezt követően röviden elemzem a megbízhatósági elmélet korai változatait, megmutatva, hogy velük szemben az említett ellenvetések nem állják meg a helyüket. Majd áttérek a Sosa-féle *erényperspektivizmusra*, mellyel szemben jogosnak találtam Montmarquet ellenvetéseit. Végetül rövid összefoglalást adok a John Greco által kidolgozott ke-

¹ Az externalizmus-internalizmus vitáról lásd bővebben: KORNBLITH, Hilary: „Internalism and Externalism: A Brief Historical Introduction”, in: KORNBLITH, Hilary (szerk.): *Epistemology: Internalism and Externalism*, Blackwell Publishers, Oxford, 2001, 1–9.

vert elméletről, amely ötvözi a megbízhatósági elméletek és a felelősséggelví elgondolások előnyös tulajdonságait, és amelyről úgy gondolom, hogy megfelelő válasszal szolgál az episztemikus érények természetét érintő kérdésekre. Írásomban amellet kívánok érvelni, hogy a kortárs érényepisztemológia számára az lenne a legkifizetődőbb, ha az episztemikus érények természetéről szóló vita a továbbiakban a kevert elméletek keretei között folya.

Három ellenvetés

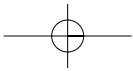
Először tekintsük át a megbízhatósági elméletekkel szemben megfogalmazott ellenvetéseket, amelyek Montmarquet „Epistemic Virtue” című tanulmányának nyitányául szolgáltak. A szerző jól látható célja annak bebizonyítása, hogy a hitkialakító folyamatok és tényezők igazság-előmozdító tulajdonsága mentén nem leszünk képesek kielégítő módon meghatározni az episztemikus érényeket.²

Első ellenvetés: Az igazság-előmozdítás [truth-conduciveness], azaz a megbízhatósági kritérium a sikeres megismerést elősegítő valamennyi tényezőt magában foglalja, az olyan oksági folyamatoktól kezdve, mint például a jó emlékezet, a különböző episztemikus elvekig és szabályokig. Amennyiben az episztemikus érényekre úgy tekintünk, mint a megismerő ágensben az igaz hitek kialakulását eredményező jellemvonásokra [character trait], pusztán az igazság-előmozdítás elvére alapozva nem leszünk képesek megkülönböztetni az episztemikus érényeket más igazság-előmozdítóktól. Márpedig ésszerű azt feltételeznünk, hogy az episztemikus érények különös szerepet töltenek be egy ismeretelméletben. Ám e feltevésünk alátámasztásához mindenekelőtt jól körülhatárolt módon fel kellene tudnunk mutatni az episztemikus érényeket.

Második ellenvetés: Tegyük fel, hogy egy számunkra ismeretlen karteziánus gonosz démon akképp formálja át a világunkat, hogy az igazságot olyan tényezőkre támaszkodva érhetjük el a legsikeresebben, amelyek a korábbi felfogásunk szerint egytől-egyig episztemikus vétkeknek [intellectual vice] minősültek.³ Ha tényle-

² A három ellenvetés eredeti formájában megtalálható: MONTMARQUET, James: „Epistemic Virtue”, *Mind*, 384, 1987., 482–483.

³ Az angol „epistemic” és „intellectual” kifejezéseket – Grecóhoz és Montmarquet-hoz hasonlóan – szinonimként kezelem, és többnyire egyaránt „episztemikus”-

gesen ilyen helyzetben találnánk magunkat, meg kellene változtatnunk az említett tulajdonságok értékelésével kapcsolatos korábbi véleményünket, és a *továbbiakban* elő kellene mozdítanunk kifejlődésüket. Ám ettől még nem fogunk arra a következtetésre jutni, hogy ezek a nyilvánvaló vétkek valójában mindig is erények voltak. Visszamenőleg nehéz lenne Galileo Galileire episztemikusan elmarasztalhatóként, Schmalileóra, az ő szellemileg rest bátyjára pedig episztemikusan erényesként tekintenünk. Ennélfogva olyan elmélettel kell előállnunk, amelyben az episztemikus erényeket és a róluk alkotott ítéleteinket nem befolyásolhatják az ilyen szkeptikus lehetőségek.

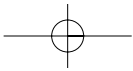
Harmadik ellenvetés: Ha a szellemi beállítottságuk igazság-előmozdító szerepe mentén kellene összehasonlítani egymással olyan episztemikus ágenseket, mint Arisztotelész, Ptolemaiosz, Nagy Szent Albert, Galilei, Newton vagy Einstein, miként lennének képesek megközelítőleg egyaránt episztemikusan erényesnek tekinteni őket? Hiszen a mi kedvező helyzetünkből szemlélve jelentős különbségekre bukkanhatunk a fent említett gondolkodók hiteinek és hitrendszereiknek igazságát tekintve, sőt a hozzájuk vezető módszertani eljárásokban is.

Episztemikus lelkiismeretesség

Természetesen, mielőtt megvizsgálnánk, hogy a fenti ellenvetések érvényesek-e a megbízhatósági elméletekre, érdemes elidőznünk az őket megfogalmazó erényepisztemológus saját elképzelésinél.⁴ Montmarquet az *igazság iránti vágyuk* alapján értékeli az episztemikus ágenseket. Az *episztemikus lelkiismeretességet* [epistemic conscientiousness] tekinti a legfőbb episztemikus erénynek. Szerinte episztemikusan lelkiismeretesnek lenni, azaz a megfelelő igazság-vágygal rendelkezni annyit tesz, hogy az illető episztemikus ágens törekszik arra, hogy elérje az igazságot és elkerülje a tévedéseket. Nyilvánvalónak tűnik a párhuzam a morális lelkiismeretességgel, ahol a morálisan lelkiismeretes személy törekszik arra, hogy mindig inkább azt tegye, ami helyes.

ként adom vissza. Lásd: GRECO, John – TURRI, John: *Virtue Epistemology*, <http://plato.stanford.edu/entries/epistemology-virtue/> (Letöltés ideje: 2011. december 20.)

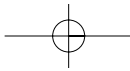
⁴ Montmarquet elméletének bemutatásához két forrást használtam fel: MONTMARQUET: i. m.; GRECO, John – TURRI, John: i. m.

Mindazonáltal azt maga Montmarquet is elismeri, hogy az igazság iránti vágy önmagában nem elegendő az episztemikus erények megragadásához. Szükségünk van még arra is, hogy a vizsgált episztemikus ágens megfelelően *szabályozza* a saját igazság iránti vágyát. Tehát ahhoz, hogy episztemikusan lelkiismeretessé váljunk, mindenekelőtt ki kell fejlesztenünk magunkban bizonyos *szabályozó* episztemikus erényeket. Montmarquet ezeket három fő kategóriába sorolja: Az első csoportba tartoznak az „elfogulatlanság erényei” [virtues of impartiality], magukba foglalva azokat a személyes jellemvonásokat, amelyek nyitottá tesznek bennünket mások gondolkodására, továbbá előmozdítják hajlandóságunkat elképzeléseink megváltoztatására. A másodikba sorolhatók az „episztemikus józanság erényei” [virtues of intellectual sobriety], melyek visszatartanak bennünket az elhamarkodott ítélethozataloktól. Végül pedig az „episztemikus bátorság erényei” [virtues of intellectual courage], amelyek egyrészt egyfajta popperianus hajlandóságot jelentenek arra, hogy mindig keressük az elméletünket megcáfoló bizonyítékokat, valamint a népszerű elméletek alternatíváit, másrészt pedig állhatatos kitartásra sarkallnak bennünket mások ellenvetéseivel szemben, hogy eltökélten végig tudjuk vinni saját gondolatmenetünket.

Montmarquet szerint az episztemikus erényeket elsősorban az különbözteti meg más igazság-előmozdítóktól, hogy *nyilvánvalóak*. Hiszen ki ne ismerné el az episztemikus bátorság vagy az episztemikus elfogulatlanság igazság-előmozdító tulajdonságát? Persze mindannyian el tudunk képzelni egy olyan episztemikusan barbár törzset, amelynek tagjai rendkívül felületes episztemikus praktikákkal közelítenek a világhoz, ugyanakkor a jótékony természetnek köszönhetően különösebb szankciók nélkül élvezhetik ennek a „bűnös” megismerésnek a gyümölcseit. Számukra az említett igazság-előmozdítók nem számítanak episztemikus erényeknek. Montmarquet viszont arra hivatkozik, ő csupán azt akarja állítani, hogy aki episztemikusan lelkiismeretes, az episztemikus erényként fogja azonosítani az olyan igazság-előmozdítót, mint az episztemikus bátorság vagy az episztemikus elfogulatlanság.

A második ellenvetésből kiindulva tegyük fel, hogy egy olyan világban találjuk magunkat, ahol a mások gondolataitól való teljes elzárkózás rendre előmozdítja bennünk az igaz hitek kialakulását. Montmarquet viszont amellet kíván érvelni, hogy egy episztemi-

kusan lelkiismeretes személy még ilyen körülmények között sem szeretne szert tenni olyan jellemvonásra, mint a „mások gondolkodásától való teljes elzárkózás”. Persze ebben az esetben nem világos, miért tart ki egy episztemikusan lelkiismeretes gondolkodó a korábbi értékelése mellett.

A különböző történelmi korokból származó híres gondolkodók összehasonlításának problémájával kapcsolatban Montmarquet arra a megállapításra jut, hogy episztemikus lelkiismeretesség szempontjából nincs jelentősebb különbség a korábban felsorolt gondolkodók között. Bizonyára mindnyájan kellő erőfeszítéseket tettek az episztemikus bátorság és elfogulatlanság erényének elsajátítására.

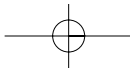
Montmarquet elmélete látszólag jól veszi az ellenvetései által támasztott akadályokat, ugyanakkor – az internalista megközelítésből fakadóan – hiteinkre vonatkozóan nem képes olyan mértékű objektivitással szolgálni, mint a megbízhatósági elméletek. De ne ragadjunk le az ő elképzeléseinek bírálatánál, hanem vizsgáljuk meg alaposabban a megbízhatósági elméletekről adott kritikáját. Persze ehhez előbb meg kell mutatnunk, hogy mit is értünk megbízhatósági elméleten.

Korai megbízhatósági elméletek

Montmarquet elemzésében a megbízhatósági elmélet olyan erényepisztemológiai felfogásnak tűnik, amely a hangsúlyt elsősorban a hitkialakító folyamatok, módszerek és egyéb ismeretelméletileg releváns tényezők *igazság-előmozdító* szerepére helyezi. A megbízhatósági elmélet korai teoretikusai azonban még nem használták az erényepisztemológia szótárát elméletük kifejtéséhez. A klasszikus megbízhatósági elméletben nem találkozhatunk az episztemikus „erények” és „vétkek” fogalmával.

A megbízhatósági elmélet egyik legkorábbi megfogalmazását F. P. Ramseynél találjuk, aki szerint egy hit akkor tekinthető tudásnak, ha igaz, és ha az episztemikus ágens megbízható folyamata révén tett szert a hitre.⁵ Néhány évtizeddel később Peter Unger hasonló elmélettel állt elő: *S* tudja, hogy *p* akkor és csak akkor, ha egyáltalán nem esetleges, hogy *S*-nek igaza van afelől, hogy fennáll az az

⁵ RAMSEY, Frank: *The Foundations of Mathematics, and Other Logical Essays*, London, Routledge, 1931.

eset, hogy p .⁶ Az „igazunk van egy proposíció felől” kifejezés annyit tesz, hogy helyesen hisszük az adott proposíciót. Az pedig, hogy „nem esetleges, hogy valakinek igaza van egy proposíció felől”, azt jelenti, hogy van *valami* az illető episztemikus ágens helyzetében, ami garantálja, vagy legalábbis nagyon valószínűvé teszi, hogy nem téved.

A megbízhatósági elméletnek igazi lökést adott David Armstrong *externalista* oksági tudáselmélete.⁷ Szerinte a tudáshoz csupán annyi szükségeltetik, hogy az episztemikus ágens rendelkezzen egy igaz hittel, amely megfelelő viszonyban áll a világgal. Ez a viszony voltaképpen *okszági* természetű. Így egy hit annak köszönheti igazoltságát, hogy megfelelő oksági folyamatok eredményeként állt elő. Egyik korai írásában Alvin Goldman is externalista módon definiálta a tudást: valaki akkor tudja, hogy p , ha azt a hitét, hogy p , az a tény okozta, hogy p .⁸ Egy másik írásában az igazolt hitet azonosította a *megbízhatóan előállt hittel*.⁹ Az általa csak *történeti megbízhatósági elméletnek* nevezett koncepciót a következőképpen összegezte: „egy hit igazoltsági státusza azon folyamat vagy folyamatok megbízhatóságának függvénye, amely vagy amelyek a hitet okozzák, ahol is (első megközelítésben) a megbízhatóság a folyamatnak azon tulajdonságában áll, hogy a tendenciát tekintve inkább igaz, mint hamis hiteket eredményez” egy episztemikus ágensben.¹⁰

Mint már fentebb is említettem, az itt felsorolt elméletek közös vonása, hogy egyáltalán nem támaszkodnak az erényepisztemológia szótárára. Így az episztemikus erények igazság-előmozdítókon belüli megkülönböztethetőségének megkövetelése – amely voltaképpen Montmarquet első két ellenvetésének sarokköve – az eddig bemutatott externalista megbízhatósági elméletekkel szemben nem tűnik túlzottan jogos igénynek. Abból, hogy egy halmaz nincs rész-

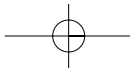
⁶ UNGER, Peter: „An Analysis of Factual Knowledge”, *Journal of Philosophy*, 65, 1968, 157–170.

⁷ ARMSTRONG, David: *Belief, Truth and Knowledge*, London, Cambridge University Press, 1973.

⁸ GOLDMAN, Alvin: „A tudás oksági elmélete” (ford. FORRAI Gábor), *Magyar Filozófiai Szemle*, 39, 1995, 234–248.; Eredetileg megjelent: GOLDMAN, Alvin: „A Casual Theory of Knowing”, *Journal of Philosophy*, 64, 1967, 357–372.

⁹ GOLDMAN, Alvin: „Mikor igazolt egy hit?”, in: FORRAI Gábor (szerk.): *Mikor igazolt egy hit?*, Budapest, Osiris, 2002, 93–112.; Eredetileg megjelent: GOLDMAN, Alvin: „What is Justified belief?” PAPPAS, G. S. (szerk.): *Justification and Knowledge*. Dordrecht, 1979, 1–23.

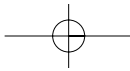
¹⁰ I. m., 100.

halmazokra bontva, még egyáltalán nem következik a halmazunk elemeit meghatározó szabályunk hibás volta. Tegyük fel, hogy a következő szabály mentén határoztuk meg a páros számok halmazát: minden egész szám páros, amely osztható kettővel, kivéve a nullát. Az általunk megadott szabály segítségével képtelenség lenne felmutatni a páros számok halmazán belül a prímszámok halmazát, amelynek a páros számokra nézve egyetlen tagja van, a kettő. Azt mondani, hogy a kettő osztható kettővel, még nem elegendő a kettő prímszám voltának bizonyításához. Ám ebből még nem következik az, hogy a páros számok halmazát megadó szabályunk hibás lenne.

Montmarquet harmadik ellenvetését ugyancsak nehéz lenne a korai megbízhatósági elméletek kontextusában elhelyezni. Mind Armstrong, mind Goldman esetében azt látjuk, hogy elsősorban az észlelési, azaz a tapasztalati tudásra vonatkozóan kívántak megfelelő elmélettel szolgálni. A különböző korok episztemikus közösségei által elfogadott tudományos elméletek igazságának kérdése, az egyes elméletekhez való eljutást biztosító folyamatok megbízhatóságának problémái még nem bírtak komoly jelentőséggel a megbízhatósági elmélet eme korai szakaszában. Valószínűsíthetjük – még a megfelelő történeti forrásokat nélkülözve is –, hogy Arisztotelész, Ptolemaiosz, Nagy Szent Albert, Galilei, Newton és Einstein számára típusát tekintve ugyanazok a hitkialakító folyamatok tették megbízhatóvá az észlelést és tapasztalást. Így ebben a tekintetben nincs értelme különbséget tennünk köztük.

Persze Montmarquet védekezhetne azzal, hogy írása valójában az erényepisztemológiai perspektívájú megbízhatósági elméletek ellen irányul, amit alátámasztani látszik, hogy Ernest Sosa neve több helyütt is előbukkan a lábjegyzetekben referenciaként. Ugyanakkor néhány apróság arra enged következtetni, hogy Montmarquet hajlamos összemosni a különböző megbízhatósági elméleteket és úgy beállítani a saját ellenvetéseit, mintha azok a megbízhatósági elméletek valamennyi megfogalmazására nézve megsemmisítő erejűek lennének. Az egyik ilyen apróság az egész montmarquet-i kritika középpontjában álló „igazság-előmozdítás” kifejezés. Látszólag ez azt sugallja, hogy az igaz hitek nem pusztán valamiféle *megbízhatóan megalapozott* folyamatok, hanem voltaképpen szigorú *okási* folyamatok lejátszódásának következtében állnak elő egy episztemikus ágensben. Ez pedig sokkal inkább jellemző Armstrong és Goldman elméletére, mint Sosáéra. Egy másik érdekesség Montmarquet egyik zárójeles megjegyzése, miszerint ab-

ból, hogy egy őrült jós jövődölése történetesen beigazolódik, még nem kellene arra a következtetésre jutnunk, hogy episztemikus erénynek számít az ő gondolataival szembeni nyitott magatartás.¹¹ Ez az ellenvetés jelentős hasonlóságot mutat Laurence Bonjournak a távolbalátásra épülő kritikai észrevételeivel, amelyek kimondottan Armstrong externalista fundacionalizmusa ellen irányultak.¹²

De amint arra már korábban is utaltam, Montmarquet ellenvéteit a megbízhatósági elméletek korai változataival szemben nem tartom megalapozottnak. Kritikai megjegyzései olyan területeket érintenek, amelyek túlmutatnak az eddig tárgyalt megbízhatósági elméletek vizsgálódásának hatókörén. Mivel azonban az episztemikus erények természetéről kívánunk szólni, ideje rátérnünk a már többször említett Ernest Sosa elméletére, amelyről már nyugodtan kijelenthetjük, hogy egy jól megkonstruált erényepisztemológiai keretben mozog.

Erényperspektivizmus

Sosa a saját elméletét, amelyet *erényperspektivizmus*ként emleget, igyekszik szembeállítani a fentebb ismertetett megbízhatósági elméletekkel, amelyeket összefoglalóan a *generikus megbízhatósági elméletek* címkével illet. A bevezetőben szóba került az externalizmus-internalizmus vita, ahol azt állítottam, hogy a megbízhatósági elméletek (legalábbis a generikus megbízhatósági elméletek) főként externalisták, míg a felelősségelvű elgondolások (mint amilyen Montmarquet elmélete is) inkább az internalizmus felé hajlanak. Sosa olyan elmélettel akart előállni, amely valamiképpen mindkét felfogás nehézségeivel képes megbirkózni.¹³

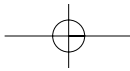
Egyik írásában¹⁴ Sosa három pontban összegezte erényperspektivizmusának lényegét: (a) egy hit tudásként történő aposztrófálásához nem elég annak a ténynek a fennállása, hogy kialakulását egy megbízható folyamat eredményezi, hanem arra is szükség van,

¹¹ Lásd: MONTMARQUET: i. m., 484–485.

¹² BONJOUR, Laurence: „Externalist Theories of Empirical Knowledge”, in: KORNBLITH, Hilary (szerk.): *Epistemology: Internalism and Externalism*, Oxford, Blackwell Publishers, 2001, 10–35.

¹³ Lásd bővebben: SOSA, Ernest: *Knowledge in Perspective*, Cambridge, Cambridge University Press, 1991.

¹⁴ SOSA, Ernest: „Reliabilism and Intellectual Virtue”, in: KORNBLITH (szerk.): i. m., 147–162.

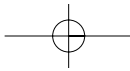
hogy az adott hit egy episztemikus erény vagy egy episztemikus képesség folytán álljon elő; (b) különbség van egy hit *alkalmassága* [aptness] és *igazolása* [justification] között, ahol is egy hit akkor alkalmas, ha egy episztemikus képesség vagy erény működése folytán állt elő, míg akkor igazolt, ha koherensen illeszkedik az illető episztemikus ágens episztemikus perspektívájába; (c) továbbá megkülönböztetünk *élőlényi és reflektív tudást*. Az élőlényi tudáshoz csupán egy alkalmas hitre van szükségünk, amely – mint említettük – egy episztemikus erény vagy képesség folyamánya. Ellenben egy hit csak akkor számít reflektív tudásnak, ha nem csupán alkalmas, hanem igazolt is, azaz koherensen illeszkedik a megismerő személy episztemikus perspektívájába.

Láthatóan Sosa elmélete eredményesen ötvözi egymással az externalizmus és az internalizmus elemeit. Ugyanakkor e rövid ismertetés jól kidomborítja azt a problémát is, amely voltaképpen Montmarquet összes ellenvetését motiválta, nevezetesen, hogy Sosa az igazság-előmozdító tulajdonságuk mentén határozza meg az episztemikus erényeket. Ez pedig a már nyilvánvaló ellenvetésekbe ütközik.

Megbízhatóság és felelősség

Montmarquet kritikai észrevételeiből kiindulva tehát megmutattuk, hogy milyen nehézségekkel kell szembenéznie egy tisztán a megbízhatósági elvre építő erényepisztemológiának. Ugyanakkor az alternatívaként felmutatott montmarquet-i igazoláselmélet sem tűnt kielégítőnek számunkra, mivel túl nagy hangsúlyt fektetett a megismerő ágensek szubjektív értékítéleteire, míg a hitek és a világ közt fennálló kapcsolatot szinte teljesen figyelmen kívül hagyta. Olyan elméletre lenne tehát szükségünk, amely valamiképpen ötvözi egymással a megbízhatósági elmélet és a felelősségelvűség előnyös tulajdonságait. Számomra úgy tűnik, John Greco elmélete épp ilyen.¹⁵ Szerinte egy megfelelő tudáselméletnek egyaránt tartalmaznia kell egy *felelőségi* és egy *megbízhatósági feltételt* is. A tudás esetében az episztemikusan felelős cselekedeteknek mindig az objektív megbízhatóságon kell alapulniuk.

¹⁵ GRECO, John: *Putting Skeptics in Their Place*, Cambridge University Press, New York, 2000.

Montmarquet-hoz hasonlóan induljunk ki a szubjektív igazolás megadásából: S szubjektívan igazoltan hiszi, hogy p , akkor és csak akkor, ha S episztemikusan felelősen hiszi, hogy p . A hangsúly azon a *diszpozíciókon* van, melyek meghatározzák az S episztemikus ágenst, amikor lelkiismeretesen gondolkodik, és amelyek arra motiválják, hogy elhiggye az igazságot. Nem szükséges, hogy ez a motiváció tudatos legyen.¹⁶ Alakítsuk át ennek megfelelően a szubjektív igazolásról adott definíciónkat: S szubjektívan igazoltan hiszi, hogy p , akkor és csak akkor, ha S abbéli hite, hogy p azokból a diszpozíciókból származva állt elő, amelyek meghatározzák S -t, és arra motiválják, hogy elhiggye az igazságot. Greco szerint ha minden jól megy, a szubjektív igazolás objektív megbízhatóságot hoz létre: S csak akkor tudja, hogy p , ha (1) S szubjektívan igazoltan hiszi, hogy p ; és (2) ha mindebből következően S objektívan megbízik p hitében. Greco elméletének egyik nagy előnye, hogy a megfelelő diszpozíciókkal, azaz motiváló erők segítségével egyszerre képes definiálni az erényes megismerőt és a megbízható megismerést. Így tehát: S akkor tudja, hogy p , ha S abbéli hite, hogy p egy erényes episztemikus jellemből fakad.

Greco kevert elméletének segítségével több ponton is sikerült megoldással szolgálnunk az eddig tárgyalt problémákra. Először is, mivel a megbízhatóságot a továbbiakban nem az episztemikus erények igazság-előmozdító tulajdonsága mentén értelmezzük, nem futunk bele a montmarquet-i ellenvetések csapdájába. Ugyanakkor azzal, hogy a megbízhatósági kritériumot nem hagytuk ki teljesen az elméletünkéből, sikerült megőriznünk azt a fajta objektivitást, amelyet ésszerűen elvárunk minden tudáselmélettől.

Összegezve: amennyiben az episztemikus erények hitkialakító és hitfenntartó szerepével kívánjuk modellezni a megismerésünket, egy Greco-féle kevert elmélet előnyösebb; ám ha alternatív magyarázati irány után kutatunk, a korai megbízhatósági elméletek ugyancsak járható utat biztosítanak számunkra.

¹⁶ Történeti megbízhatósági elméletének kidolgozásakor már Goldman is rámutatott erre a nagyon fontos tényre. Az internalisták szerint egy hit igazolásához elengedhetetlen feltétel, hogy a megismerő szubjektum tudatában legyen a saját hitkialakító folyamatainak, azaz megfelelő indokokkal kell alátámasztania, hogy miért fogadott el egy adott hitet. Ám a Gettier-ellenpéldák tanulsága folytán Goldman és a többi externalista számára nyilvánvalóvá vált, hogy az ilyen típusú reflexív viszony önmagában még nem elegendő egy hit tökéletes igazolásához.